

Ný tegund rannsókna

LÍSBET GRÍMSDÓTTIR, meinataeknir, sendi nýlega fyrirspurn í tölvupósti vegna hugtaksins **point of care testing** sem hún sagði einnig nefnt **near-patient testing**. Lísbet tilgreindi tvö íslensk heiti sem fram hefðu komið, **nándarrannsóknir** og **nærrannsóknir**.

Hugtakið **point of care testing** hefur undanfarin örfá ár verið mikið notað af framleiðendum lítilla mælitækja sem nota má nánast hvar sem vera skal. Tækin sem mest eru auglýst eru oft svo lítil að þau mætti nefna **lófataeki**. Þau eru ætluð til einfaldra mælinga á blóði eða öðrum sýnum á hverjum þeim stað þar sem heilbrigðisstarfsmaður og sjúklingur hittast. Í auglýsingunum er gjarnan bent á að fjölda blóðrannsókna megi gera við sjúkrabeðinn og fá svar á augabragði. Sömuleiðis er bent á þægindin við það að gera rannsóknir heima hjá sjúklingi og þurfa ekki að senda sýnið á sérhæfða rannsóknarstofu með tilsvaramandi bið eftir svári. Með prófun eða rannsókn á staðnum er hægt að taka augabragðsákvörðun um framhald meðferðar.

Nærrannsóknir

Point of care testing vísar í rannsókn eða prófun sem fram fer á þeim stað þar sem umönnun eða meðferð sjúklings á sér stað. Algengast er að um sé að ræða heimili sjúklings, göngudeildarherbergi eða sjúkrahúsi á deild, en vinnustaður og aðrir tímabundnir dvalarstaðir koma að sjálfsögðu einnig til álita.

Undirrituðum fannst hvorugt heitanna, **nándarrannsóknir** eða **nærrannsóknir**, gefa rétta hugmynd um það sem mestu máli skipti. Því var í upphafi lagt til að notast yrði við heitin **rannsókn við sjúkrabeð** eða **heimarrannsókn** eins og við ætti í hvert sinn. Lísbet svaraði þeirri hugmynd að bragði með heitinu **beðpróf**. Aftur þumbaðist undirritaður við og þá einkum með þeirri röksemd að sjúklingur þyrfti alls ekki að vera á beði sínum eða í rúminu til þess að heitið **point of care testing** ætti við. Sömuleiðis fannst honum heitið **prófun** vísa í mjög einfalda athugun, mun einfaldari en þær margvíslegu mælingar sem þessi litlu rannsóknartæki ráða nú við. Hins vegar lagðist undirritaður ekki gegn því að heitið yrði tekið í notkun til reynslu, með þeirri von að annað betra kæmi fram.

Vettvangsrannsókn

Mikilvægt er að sem fyrst komi fram heiti sem heilbrigðisstarfsmenn og sjúklingar geta sætt sig við. Gera má ráð fyrir að rannsóknnum af þessu tagi fari fjölgandi og að þær verði í auknum mæli teknar upp í heimaþjónustu við sjúklinga og í hvers konar heilbrigðisþjónustu utan stofnana. Við ritun pistilsins kom fram enn ein hugmyndin, **vettvangsrannsókn**.

Orðið ber að túlka sem heiti á rannsókn sem fram

fer á vettvangi, það er að segja á einhverjum af mörgum atburðastöðum hins daglega lífs. Samkvæmt Íslenskri orðabók Máls og menningar tákna **vettvangur** stað þar sem eitthvað gerist, **mótsstað**. Orðsifjabókin tilgreinir að upphaflega merkingin hafi verið **vígvöllur**, staður þar sem barist er. Þetta samsetta orð er talið dregið af nafnorðunum **vétt**, sem merkir **bardagi** eða **víg**, og **vangur**, sem merkir **völlur**. Það ætti ekki að valda misskilningi þó til sé orðið **vettvangsskoðun**, sem merkir það að skoða vettvang atburðar og aðstæður þar.

Útvarðareitill

Brýndís Óskarsdóttir, læknafræðingur, spurðist fyrir um samsetta enska heitið **sentinel node biopsy**, sem ekki er að finna í Íðorðasafni lækna. Erfitt reyndist að finna heitið í öðrum læknafræðiorðabókum, sem ef til vill bendir til að það sé að falla úr notkun. Hin mikla lækna- og líffræðiorðabók Wileys frá 1986 gaf þó eftirfarandi lýsingu: *þreifanlegur eitill ofan við-beins, venjulega vinstra megin, sem inniheldur meinvarp frá illkynja æxli, oftast á djúplægum og ógreindum frumstað*. Samheiti þessa eitils eru mörg, til dæmis **signal node**, **Troisier's node**, **Virchow's node** og **Ewald's node**. Læknafræðiorðabók Dorlands lýsir **signal node** á sambærilegan hátt, en tilgreinir einnig almenna lýsingu á **sentinel node**: *fyrsti eitillinn sem tekur við afrennsli frá æxli; notaður til að greina hvort um sé að ræða sáningu frá vissum tegundum krabbameins um vessaðar*.

Sentinel merkir vörður eða útvörður, **node** merkir hér eitill og **biopsy** sýni eða lífsýni. Með beinni þýðingu á **sentinel node biopsy** setti undirritaður því saman heitið **sýnistaka úr útvarðareitli**.

Sjúkrafræði

Ónafngreindur starfsbróðir hringdi og hafði ýmislegt á hornum sér varðandi umfjöllun um heitið **medicine** í 148. pistli (Læknablaðið 2002; 88: 775). Hann vildi að heitið yrði áfram sérgreint fyrir **læknafræði** og að ný heiti yrðu fundin á greinar eða svið sem mynduð væru með þátttöku annarra stétta eða fræðigreina. Þá fannst honum afleitt að stofnanir, sem tækju á móti sjúkum, væru nefndar **heilbrigðisstofnanir** og að þær stéttir, sem þar störfuðu, væru nefndar **heilbrigðisstéttir**. Þar vill hann tala um **sjúkrastofnanir** og **sjúkrastéttir**. Taldi þessi starfsbróðir að stéttirnar lentu í háskalegum blekkingaleik og jafnvel tilvistarkreppu með því að gefa til kynna að viðfangsefnin væru eitthvað annað en **sjúkdómar** og **sjúklingar**. Um heilbrigði væri fjallað utan þessara stofnana. Loks sagði hann að sameiginlegt heiti fræðanna ætti að vera **sjúkrafræði**.

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

johannhj@landspitali.is